

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біології, географії і екології
Кафедра біології людини та імунології

РОЗВИТОК ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу 412 групи
Спеціальності 014. 05 Середня освіта
Освітньо-професійної програми
Середня освіта (Біологія та здоров'я
людини)
Григорова Юлія Віталіївна
Керівник к.б.н., доцент Гасюк О.М.
Рецензент Головченко І. В.,
кандидат біологічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади вивчення проблеми розвитку дітей із вадами слухової функції.....	6
1.1. Поняття та загальна психолого-педагогічна характеристика дітей з порушенням слухової функції.....	6
1.2. Особливості розвитку особистості та емоційно-вольової сфери дітей із вадами слуху.....	11
РОЗДІЛ 2. Дослідження розвитку психоемоційної сфери у дітей із вадами слуху, які навчаються в інклюзивних закладах освіти.....	15
2.1. Дослідження рівня емоційної сфери у дітей із порушенням слуху.....	15
2.2. Результати досліджень психоемоційної сфери глухих та слабочуючих дітей.....	19
2.3. Сучасні методи та прийоми психоемоційного розвитку дітей з порушенням слуху.....	23
РОЗДІЛ 3. Особливості організації корекційної роботи з дітьми із вадами слухової функції в умовах інклюзивної освіти.....	28
3.1. Методичні рекомендації щодо складання корекційної програми із покращення психоемоційного розвитку дитини із порушенням слуху.....	28
3.2. Корекційні прийоми при роботі із дітьми з порушенням слуху: поради педагогом та батькам	33
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41

ВСТУП

Актуальність теми. У відповідності до положень основу інклюзивної освіти складає корекційна робота, яка направлена на розвиток особистості, а також на розвиток пізнавальної та емоційно-вольової сфери дитини. Інклюзивна освіта для дітей із порушенням слуху відкриває додаткові можливості у порівнянні із існуючою традиційною системою спеціальної освіти, які полягають у (а) мовленнєвому та загальному розвитку, (б) ефективній соціалізації. Інклюзивна освіта створює сприятливі умови, за яких дитина із вадою слуху не є ізольованою від однолітків, вони стають більш допитливими та з'являється прагнення домінування в групі, що в результаті сприяє підвищенню рівня загальноосвітньої підготовки та розвитку психоемоційної сфери.

Дітям із вадами слуху недоступне сприйняття виразної сторони мовлення та музики. Відставання в розвитку мовлення призводить до виникнення негативних емоційних станів (спостерігається утруднене розуміння причинної обумовленості емоційного ставлення). Сприятливо на розвиток психоемоційної сфери глухих дітей впливають процеси розвитку уваги та пам'яті за допомоги яких вони здатні виражати свої емоції, використовувати міміку, рухи та елементи жестової мови.

Корекційна робота із дітьми із вадами слуху обов'язково повинна поєднувати у собі як оздоровчі так і корекційні заняття сурдопедагога з розвитку слуху та мовлення. Корекційна робота реалізується за допомоги спеціальних засобів корекції та із урахуванням індивідуальних особливостей дитини [37, с. 77].

Тому актуальність нашого дослідження полягає у вивченні особливостей розвитку особистості та психоемоційної сфери дітей із вадами слуху шляхом безпосереднього здійснення корекційної роботи, яка спрямована на корекцію пізнавальної, емоційно-вольової та мовленнєвої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дітей із порушенням слуху висвітлено у наукових працях: Л. В. Борщевська [9, с. 41], В. В. Литвинова [20, с. 86], В. А. Синяк [33, с. 61]. Питання стосовно організаційно-методологічних підходів у корекційній роботі з дітьми із порушенням слуху висвітлено у працях: І. Родименко [28, с. 20], М. П. Матвеєва [22, с. 74]. Проблемою дослідження емоційної сфери глухих та слабочуючих дітей займалися: Дерев'яно С. П. [12, с. 97].

Мета дослідження полягає у: підвищенні рівня розвитку психоемоційної сфери дитини з порушенням слуху шляхом реалізації розроблених корекційних програм в сучасних інклюзивних закладах освіти.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз літератури щодо поняття та психолого-педагогічної характеристики дітей із порушенням слуху.
2. Розглянути особливості розвитку особистості та емоційно-вольової сфери дитини із вадами слуху.
3. Дослідити рівень емоційного розвитку у дітей із порушенням слуху.
4. Обґрунтувати результати дослідження психоемоційного розвитку глухих та слабочуючих дітей.
5. Розглянути сучасні методи та прийоми психоемоційного розвитку дітей з порушенням слуху.
6. Ознайомитися із методичними рекомендаціями щодо складання корекційної програми із покращення психоемоційного розвитку дитини із порушенням слуху.
7. Підібрати корекційні прийоми при роботі із дітьми з порушенням слуху: поради педагогом та батькам.

Об'єкт дослідження: загальна характеристика дітей із порушенням слуху, які навчаються в інклюзивних закладах освіти.

Предмет дослідження: особливості розвитку особистості та психоемоційної сфери дітей із вадами слуху в умовах інклюзивної освіти.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури, синтез, дедукція, абстрагування, узагальнення, систематизація, спостереження, графічна обробка матеріалів у табличних формах.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали нашого дослідження можуть бути використанні в клінічній практиці психолога, логопеда та педагогами інклюзивних закладів освіти, а також студентами та викладачами вищих педагогічних закладів освіти при підготовці до лекційних та практичних занять на спеціальному факультеті.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ ВАДАМИ СЛУХОВОЇ ФУНКЦІЇ

1.1. Поняття та загальна психолого-педагогічна характеристика дітей з порушенням слухової функції

Слух відносяться до важливих властивостей організму, який відповідає за процеси сприймання та диференціювання звуків, що здійснюється за допомогою слухового аналізатора. Втрата слуху або будь-які порушення створюють бар'єр між дитиною та суспільством, тим самим обмежує трудовому та суспільну діяльність, затримує її розвиток загалом. Діти, які володіють важким порушенням слуху втрачають можливість користуватися багатьма джерелами інформації. Нижче приведемо основну класифікацію дітей із порушенням слухової функції, дані подано у табличному вигляді «Класифікація дітей з порушенням слухової функції» [10, с. 104].

Таблиця 1.1.

Класифікація дітей з порушенням слухової функції

Група дітей із вадами слуху	Загальна характеристика
Глухі діти	Мають виражене та стійке двостороннє порушення слуху, що може бути як вродженим, так і набути у ранньому віці (тобто у віці коли у дитини сформується мовлення). Дитина зовсім не володіє звуковою словесною мовою також не може сприймати та наслідувати мову інших людей. Психологічний розвиток у дітей даної категорії значно уповільнюється. Діти володіють досить тяжкими порушення в словесній мові, як результат виникають порушення у словесно-наочному мисленні, поряд з цим порушується зорове сприймання.

Продовження таблиці 1.1.

Пізнооглухі діти	Набуте захворювання слухової функції, виникає зазвичай тоді коли мовлення дитини сформоване. Психічний розвиток більш сприятливий. Труднощі спостерігаються лише при сприйманні мови довколишніх осіб. Корекційна робота направлена на формування зорового сприйняття (уміння дітей читати з губ) або міміки людей.
Туговухі діти	Група дітей, які характеризуються наявністю часткової недостатчі, яка призводить до порушення мовленнєвого та загального розвитку. Туговухі діти мають власну класифікацію, яка залежить від характеру сприйняття мовного діапазону, а саме: втрата слуху, що не перевищує 50дБ; втрата слуху в межах від 50 до 70 дБ; втрата слуху в мовному діапазоні більше ніж 70 дБ.

Джерела [1, 6, 16, 21]

У таблиці 1.1. нами приведена основна класифікаційна ознака дітей із порушеннями слухової функції. Встановлено, що серед основних причин порушення слуху у дітей є: вроджені порушення слуху (основними причинами є травма плода, інфекційні захворювання перенесені матір'ю або вживання матір'ю хімічних речовин під час вагітності); набуті порушення слуху (запалення середнього вуха, захворювання носа та носоглотки, гострі інфекційні захворювання, вживання антибіотиків). Корекційна робота із таким дітками повинна бути направлена на вчасне виявлення та подолання проблем у діяльності слухової функції, що дозволить дітям у майбутньому досягнути значних успіхів у різних сферах суспільної діяльності та реалізуючи у повній мірі здібності. Серед основних порушень у дітей із порушенням слухової функції є: порушення поведінки та порушення психоемоційної сфери. Поряд з цим супроводжуючими проблемами є вторинні ушкодження, які спричиняє хвороба порушення слухової функції: недорозвинене

просторове орієнтування та порушення у діяльності вестибулярного апарату [29, с. 81].

Варто зазначити, що саме вестибулярний апарат регулює положення тіла та голови у просторі, відповідає за швидкість дитини змінювати траєкторію свого руху та забезпечує єдину функцію щодо орієнтування в просторі. Отже, будь-які патологічні зміни в роботі слухового аналізатора негативно впливає не лише на функцію вестибулярного аналізатора, але також впливає на функцію кінестетичного аналізатора. Спостерігається наступна тенденція: порушення функцій слухового аналізатора формує низький рівень розвитку вестибулярного апарату, що призводить до порушення координації, рівноваги. Іншими словами низький рівень розвитку вестибулярного апарату значно понижує здатність до проявів будь-яких рухових якостей у просторовому орієнтуванні [33, с. 120].

Психологічний розвиток також чітко підпорядковується зазначеній нами тенденції. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушенням діяльності слухової функції проявляється у загальмованості психічного розвитку дитини (вродженого чи набутого). Діти із порушенням слуху володіють олігофренією стосовно функціонування органів почуттів, яка в свою чергу призводить до особливостей становлення пізнавальної та індивідуальної сфери дитини. Характерними ознаками пізнавальної сфери дітей із вадами слухового аналізатора є:

1. Візуальний аналізатор дитини відіграє важливу роль у пізнанні навколишнього середовища та в оволодінні інформації.
2. Створення візуального сприйняття у дітей даної категорії має певні відмінні риси: аналітичний вигляд сприйняття; картинки містять більше деталей та елементів.
3. Спостерігають певні труднощі у сприйнятті картин, що виражають просторові відносини [38, с. 361].

Проаналізуємо основні психолого-педагогічні закономірності розвитку дітей із вадами слуху, серед яких: (візуальне сприйняття, мислення, мовлення, увага, пам'ять, емоційна сфера особистості). Дані занесемо до таблиці «Психолого-педагогічні особливості розвитку дітей з вадами слуху».

Таблиця 1.2.

Психолого-педагогічні особливості розвитку дітей з вадами слуху

Пізнавальні Характеристики	Сутність та загальна характеристика
Візуальне сприйняття	Формується досить повільно, тобто такі діти потребують більше часу для відзначення інформативних властивостей об'єкта. Існують перешкоди у розпізнаванні вже знайомих об'єктів геометричних фігур. Покращення візуального сприймання внаслідок оволодіння дитиною відповідних позначень та використання їх на практиці.
Мислення	Мислення у дітей із порушенням слуху має дві основні характеристичні ознаки, а саме: переважає наглядно-образного мислення над словесно-логічним; (б) формування словесно-логічного мислення залежить від формування мовлення у глухих дітей.
Увага	Переключення уваги у дітей із порушенням слуху має ряд труднощів, тому їм потрібно більше часу на її відпрацювання. Розвиток уваги залежить від образотворчих якостей сприймання матеріалу. Формується тенденція: чим яскраві образотворчі якості, тим легше діти виділяють інформативні ознаки об'єктів. Найкращим періодом для розвитку уваги вважається вік дитини приблизно 3-4 роки. Перехід від мимовільної до довільної уваги у даної категорії є важким та затягнутим.
Мовлення	Спостерігається неправильне користування основними частинами мовлення, такими як займенники та прикметники, неправильне використання суфікси та закінчення.

Продовження таблиці 1.2.

	Важливою психолого-педагогічною характеристикою є створення обстановки, що сприятиме опануванню кількох видами мовлення.
Пам'ять	У дітей із порушенням слуху переважає зорове сприйняття, тому процес запам'ятовування ґрунтується саме на зоровому сприйманні. Пам'ять удосконалюється в ході словесного мовлення та в навчально-виховній діяльності або ігрової діяльності.
Емоційна сфера	Особливості розвитку емоційної сфери у дітей з порушенням слуху: дитина погано засвоює соціальний досвід через мову; дитина погано диференціює та запам'ятовує протилежні почуття (наприклад: плаче – сміється, добрий – злий); дитина погано володіє умовами, що дозволило б їй робити емоційні прояви до оточуючих.

Джерела [3, 8, 13, 22]

У таблиці 1.2. нами розглянуті основні психолого-педагогічні особливості розвитку дітей, які мають порушення слухового аналізатору. Встановлено, що під час здійснення корекційної роботи із дітьми варто обов'язково враховувати індивідуальні особливості розвитку їх пізнавальної діяльності та психоемоційної сфери.

Дослідження психолого-педагогічних особливостей розвитку дітей із вадами слуху дозволить визначити ступінь глухості дитини, та відповідно розробити індивідуальні корекційні програми. З'ясовано, що першочерговим у роботі з дітьми, які мають порушення слухового аналізатора є: забезпечення їх готовності до навчання в школі. Важливо забезпечити розвиток дрібної моторики, сформувати навички соціально прийнятої поведінки, а також сформувати правильну звуковимову. Варто відмітити, що найбільш ефективним педагогічним прийомом, який допоможе якісно подолати вторинні ускладнення є раннє діагностування (дошкільний період), тому що в цей період психіка дитини найбільш пластична [26, с. 90].

1.2. Особливості розвитку особистості та емоційно-вольової сфери дітей із вадами слуху

Порушення емоційно-вольової сфери є видом дизонтогенезу, що значно відрізняється від інших видів психофізіологічного розвитку. Це пов'язано з тим, що вади емоційної сфери досліджуються з позицій: (а) корекційної педагогіки та психопатології; (б) загальної педагогіки, соціальної та психології. Описуючи ті самі явища із двох позицій (основу становить різний категоріальний апарат, що дозволяє трактувати їх сутність по-різному) отримується повний обсяг інформації щодо особливості розвитку психоемоційної сфери дитини із порушенням слуху. Саме через це, на сьогодні у дефектології відсутня класифікація видів порушення емоційної сфери.

Дитина, яка володіє порушенням слуху потрапляє у зовсім інше середовища, ніж ті діти які нормальночують. Варто зазначити фактори, які впливають на розвиток особистості та психоемоційної сфери у дітей із порушенням слуху.

Дітям із порушенням слуху недоступне сприйняття виразного мовлення та музики. Відставання в розвитку мовлення спричиняє ряд ускладнень, що пов'язанні із усвідомленням як своїх так і чужих емоційних станів, що в кінцевому результаті впливає на процес формування міжособистісних відносин. Варто зазначити, що пізнє ознайомлення із художніми творами (музичними) значно збіднює світ емоційних переживань у дитини із вадами слуху, що в свою чергу призводить до труднощів щодо формування у неї співпереживання до оточуючих людей [6, с. 25].

Досить сприятливо впливає на розвиток психоемоційної сфери у дітей із вадами слуху, розвиток уваги до засобів, які допомагатимуть дітям виражати емоції за використання мимики та виразних рухів жестової мови. Поряд з цим відзначимо, що важливе місце у розвитку психоемоційної сфери відіграє розвиток особистості дитини із порушення

слуху, що допомагає встановити міжособистісні відносини на початкових етапах (етап сімейного виховання). Найважливішим фактором, який безпосередньо має вплив на розвиток особистості дитини – це наявність або відсутність порушення слуху у батьків. Спостерігається наступна тенденція: діти дошкільного віку із вадами слуху, які мають глухих батьків – майже не відрізняються від чуючих однолітків за рівнем емоційних проявів, тоді коли у глухих дітей, що мають чуючих батьків переважно завжди мають збідніле емоційне середовище. Діти молодшого шкільного віку із вадами слуху (у глухих батьків) є більш товариськими та проявляють допитливість, поряд з цим вони прагнуть зайняти більш домінуюче положення в класі. Діти молодшого шкільного віку із вадами слуху (у чуючих батьків) зазвичай є сором'язливими, не товариськими та прагнуть до самотності у класі [13, с. 7].

Нами підбрано та систематизовано навчально-методичну літературу (на основі результатів дослідження Дерев'янка С. П.) [12, с. 100] стосовно особливостей розвитку емоційно-вольової сфери у дітей із вадами слуху та дітей із нормальним розвитком слухового аналізатора, дані занесено до таблиці «Особливості емоційно-вольової сфери у дітей із вадами слуху та чуючих дітей».

Таблиця 1.3.

Особливості емоційно-вольової сфери у дітей із вадами слуху та чуючих дітей

Особливості емоційно-вольової сфери	Діти зі вадами слуху	Діти із нормальним розвитком
Показник допитливості	Для них характерний низький показник допитливості (за результатами дослідження близько 45 %)	Характерний високий показник допитливості (за результатами дослідження близько 80 %)

Продовження таблиці 1.3.

Показник товариськості	Показник у глухих сім'ях складає близько 62 %, у чуючих сім'ях близько 60 % . Домінуючу позицію щодо дружніх відносин посідаю діти із глухих родин.	Діти із великим задоволенням розповідають про своїх друзів, проявляють бажання гратися та відпочивати у компанії друзів (за результатами показник складає близько 70 %)
Показник «лідера»	Показник лідерства у дітей із глухих сімей складає приблизно 45 %, тобто вони не завжди проявляють бажання знаходитися у центрі уваги. Найнижчий показник зафіксовано у чуючих сім'ях (він складає 5 %) - діти не виявляють інтерес до лідерства.	Проявляють бажання бути лідером у класі (за результатами дослідження близько 75 %)

Джерела [12, 15, 17]

У таблиці 1.3. нами приведенні середньостатистичні результати дослідження розвитку емоційно-вольової сфери у дітей із нормальним розвитком та у дітей із вадами слуху. Встановлено, що у дітей із вадами слуху виникають значні труднощі у розумінні емоцій інших людей, їх почуттів, а також утруднюється розуміння емоційних станів, тобто виникають великі труднощі у формуванні морально-етичних уявлень та понять.

Тобто навчально-виховний процес повинен бути налаштований на більш глибоке та тонке розуміння глухою дитиною емоційних та особистісних особливостей оточуючих людей. Результатом такого процесу є створення ефективних міжособистісних взаємовідносин та підвищення правильності оцінки своїх власних результатів (формується почуття самокритичності). Рівень сенсорного розвитку дітей із вадами слуху залежить від міри оволодіння дитиною мовлення [18, с. 141].

Розвиток сприймання залежить від: кількості засвоєних слів, що в свою чергу сприяє закріпленню більш чітких та диференційованих уявлень про предмети. Також варто зазначити, що для дітей із вадами слуху важливе місце посідає вібраційна чутливість, що є важливим компенсуючим засобом. Виявлено, що у дітей із вадами слуху вібраційна чутливість загострюється, тобто глухі діти мажуть у два рази точніше визначати джерело вібрації, ніж діти із нормальним слухом. Також варто відмітити, що діти із вадами слуху (дошкільний вік) мають значні труднощі у розвитку та формувань уявлень, це проявляється у: нечіткості, розпливчастості еталонних уявлень (становлення цілісного образу предмету відбувається повільно). Також спостерігаються значні труднощі у виділенні властивостей та відношень предметів.

Стійкість уваги у дітей із вадами слуху залежить від образної виразності матеріалу (корекційні завдання із таблицями, схемами та картинками є більш ефективними – ніж із буквеними). Поряд із розвитком уваги важливе місце посідає процес розвитку пам'яті. Відзначимо, що найбільше відставання у розвитку пам'яті спостерігається у дошкільників та у школярів молодшого шкільного віку. Приведемо основні стадії у розвитку словесної пам'яті у дітей із вадами слуху: (а) 1-3 клас приріст об'єму відтворюваного матеріалу залежить на пряму від частоти повторювання; (б) 4-6 клас процес запам'ятовування слів залежить від типу охоплення, тобто дитина розуміє зміст слів, що дозволяє їх охопити та доповнити всі пропущенні елементи; (в) 7-8 клас дитина повністю розуміє та здатна запам'ятовувати цілі тексти [27, с. 61].

Отже, проаналізувавши особливості розвитку емоційно-вольової сфери, ми прийшли до висновку, що із дітьми із вадами слуху обов'язково потрібно здійснювати корекційну роботу, яка повинна поєднувати у собі як оздоровчі так і корекційні заняття сурдопедагога з розвитку слуху та мовлення.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ ІЗ ВАДАМИ СЛУХУ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

2.1. Дослідження рівня емоційної сфери у дітей із порушенням слуху

Емоційна сфера у дітей, які мають порушення слуху повинно обов'язково пройти комплексний шлях розвитку, що обумовлюється двома факторами: формуванням загальної культури особистості дитини та її успішною соціалізацією. Найбільш сприятливим віком для формування емоційної сфери дитини – є дошкільний вік. Дошкільна освіта відбувається із врахуванням єдності та взаємозв'язків процесів навчання, виховання особистості, саме це дозволяє визначити напрямки та способи реалізації емоційної сфери глухої дитини в системі інклюзивної дошкільної освіти.

Варто зазначити, що у дітей із вадами слуху спостерігаються ті самі прояви, що і у дітей із нормальним розвитком слухового аналізатора, а це саме та кількість загальних емоційних станів, що виражаються, глухі діти уступають дітям із нормальним розвитком. Крім того варто зауважити, що прагнення до емоційних контактів з іншим людьми у дітей із вадами слуху сформоване досить добре.

Емоційний компонент кожної особистості має певну структуру, що вміщує у себе три площини: (а) площина P^1 відображає зміст; (б) площина P^2 відображає процесуальну сторону реалізації змісту; (в) площина P^3 відображає індивідуальність дитини. Кожна із заявлених площин має свої власні «приватні» моделі, що відображають підструктуру загальної емоційної моделі Структура емоційного компоненту особистості дитини зображено схематично (рис. 3.1.) [15, с. 72]

Рис. 3.1. Структура емоційного компоненту

Також поряд із структурою емоційного компоненту варто зазначити основні фактори, які обумовлюють особливості емоційної сфери у дітей із порушенням слухової функції [20, с. 87]:

1. Спостерігається утруднення засвоєння соціального досвіду дитиною.
2. Спостерігається обмежене сприйняття усного мовлення, музики та інших емоційно забарвлених звуків.
3. Спостерігається недостатнє усвідомлення як власних так і чужих емоційних станів.
4. Спостерігається досить пізнє залучення до читання художніх творів, внаслідок чого діти із вадами слуху не володіють таким почуттям – як співпереживання.
5. Спостерігається виразність до сприймання емоційної сторони мови, тобто діти з вадами слуху активно використовують міміку, жести під час спілкування.

Відмітимо, що у дітей із вадами слуху відсутня доступність сприймання емоційної інтонації, це пов'язано з тим, що для її сприймання потрібна спеціальна слухова робота за використання спеціальної

звукопідсилюючої апаратури. Таким чином спостерігається затримання у розвитку мовлення, що позначається на проявах тих чи інших емоційних станів. Тобто розвиток емоційної сфери у дітей із вадами слуху пов'язаний із багатьма чинниками. Через неспроможність глухої дитини слухати, читати казки (оповідання) у неї спостерігається утруднене розуміння бажань та намірів слухати своїх однолітків.

Загалом діти із вадами слуху тягнуться до інших дітей, але досить часто не знаходячи відповіді від оточуючих втрачають доступ до емоційної взаємодії, що в кінцевому результаті призводить до не сформованості емоційної сфери в цілому [31, с. 49].

Діти із вадами слуху схильні краще розуміти емоційні стани по картинкам, тобто по чітко виявленим зовнішнім проявам (жести, міміка), саме тому однозначність та зрозумілість мають велике значення для адекватного розуміння емоційного стану іншої людини.

Важливим періодом становлення емоційної сфери у дітей із вадами слуху є їх шкільний вік, саме в цей період вони вчаться опанувати велику кількість понять, що відносяться до емоційної сфери та вищих соціальних почуттів. Діти вчаться краще впізнавати емоції по їх зовнішньому вигляді чи словесному опису, що їх викликають. В результаті розвитку емоційної сфери відбувається розвиток пізнавальної сфери (мислення, уява, пам'ять, увага), поряд з цим відбувається збагачення життєвого досвіду дитини.

Нами систематизовано та приведено нижче основні емоційні порушення, які спостерігають у дітей із сенсорною депривацією (порушення слухового аналізатора) [35, с. 248]:

1. Постійне переживання страху, тривоги та гніву.
2. Спостерігається значні порушення у поведінці людини, а саме: агресивність дитини, жорстокість, негативізм по відношенню до оточуючих людей.
3. Досить часто спостерігаються вестибулярні розлади, серед яких: порушення рівноваги, запаморочення.

4. Моторні розлади, серед яких варто виділити: психомоторне збудження, гіперактивність та нервові тики.

5. Шкідливі звички.

Варто зазначити, що із віком діти із вадами слуху починають розуміти свою ваду, тому це може призвести до стійких емоційних розладів, важкими проявами серед емоційних розладів є: невроз та депресія. Сенсорна депривація є досить важкою психологічною травмою для дитини, так як вони здатні відчувати нервово-психічне напруження. При чому варто зазначити, що діти із порушенням слуху мають ті самі фактори ризику, що і у дітей із нормальним розвитком слухового аналізатора, але до них додається ще сенсорна депривацію. Саме тому глухим дітям досить складно адаптуватися до умов життя у середовищі чуючих дітей [37, с. 80].

Дітям із вадами слуху недоступне сприйняття виразної сторони мовлення та музики. Відставання в розвитку мовлення призводить до виникнення негативних емоційних станів (спостерігається утруднене розуміння причинної обумовленості емоційного ставлення). Сприятливо на розвиток психоемоційної сфери глухих дітей впливають процеси розвитку уваги та пам'яті за допомоги яких вони здатні виражати свої емоції, використовувати міміку, рухи та елементи жестової мови.

Для ефективного розвитку емоційної сфери у дітей із вадами слуху варто обов'язково звернути увагу на виконання наступного питання: (а) проявляти належну увагу до сенсорного дефекту дитини; (б) будувати позитивні взаємовідносини між усіма членами родини; (в) формування адекватного ставлення до дефекту дитини; (г) слідкувати за характером спілкування дитини та колективом інклюзивного закладу; (д) вчасно виявляти у дитини супроводжуючі розлади та здійснювати корекцію та лікування. Навчання та виховання дітей із вадами слуху обов'язково слід поєднувати із корекційними заняттями, та по необхідності – із лікуванням та заняттям із психологом [39, с. 24].

2.2. Результати досліджень психоемоційної сфери глухих та слабочуючих дітей

Проаналізувавши та систематизувавши результати досліджень (основу складає наукова доробка Назарова Л. П.) [25, с. 171] психоемоційної сфери слабочуючих та глухих дітей ми виявили дві основні проблеми:

1. Визначення психоемоційного стану у дитини із порушенням слуху на пряму залежить від наявності порушень у батьків та від соціальних умов, в яких проживає дитина.

2. Визначення психоемоційного стану залежить від можливості розуміти емоційні стани інших людей. Здатність розуміти емоційні стани інших дітей відбиває рівень емоційного розвитку дитини, та розвиває у дітей із вадами слуху зовнішні прояви емоційного стану, саме: міміка, пантоміміка, мовні інтонації, жести та інші.

Варто зазначити, що на розвиток психоемоційної сфери велике місце відводиться середовищу, в якому зростаю діти із порушенням слуху, тобто якщо воно є збіднілим, то у дітей взагалі відсутнє емоційне спілкування, а результаті чого емоційні взаємодії із оточуючими людьми відсутні. Збідніле середовище та його розвиток на пряму пов'язане із характером спілкування із дорослими людьми. Тобто не уміння батьків викликати дитину на емоційне спілкування негативно позначається на розвитку емоційної сфери.

З метою ефективного формування психоемоційної сфери у дітей із порушенням слуху обов'язково на рівні інклюзивного закладу освіти потрібно здійснювати діагностику готовності викладачів до роботи із дітьми заявленої категорії. Нижче нами розроблена діагностична анкета, яка націлена на виявлення готовності педагогічних працівників співпрацювати із дітьми із вадами слуху. Анкетування працівників будь-якого інклюзивного закладу освіти націлена на виявлення ставлення працівників до проблеми емоційного розвитку дитини, усвідомленні

важливості формування особистості дитини та особливостях вивчення навчально-виховного процесу та розробки відповідного методичного забезпечення у розробці емоційної сфери дитини [30, с. 43].

Примітка. Обрані респонденти повинні чітко розуміти та диференціювати сутність наступних понять: «агресія», «емоційний стан», «емоційна чутливість», «негативні емоції», «емоції». Правильне диференціювання понять дозволить точно виявити правильні та хибні відповіді респондентів.

Анкету подаємо у вигляді таблиці «Анкетування готовності педагогічних працівників до роботи із дітьми, що мають порушення слуху»

Таблиця 2.1.

Анкетування готовності педагогічних працівників до роботи із дітьми, що мають порушення слуху

№	Зміст анкети
1.	Надайте визначення наступним поняттям: «емоції», «агресія», «емоційний стан», «негативні емоції», «позитивні емоції» ?
2.	Яке на вашу думку є основне завдання педагогічного працівника? А. Дати глибокі та міцні завдання. Б. Виховати особистість дитини. В. Сприяти всебічному розвитку дитини. Обґрунтуйте свою відповідь.
3.	Які емоції переважають у дітей вашої навчальної групи? А. Радість Б. Сум В. Інтерес Г. Страх Д. Сором
4.	Зазначте, які емоції переважно спостерігаються у вас на занятті? А. Інтерес та радість Б. Незадоволення, сум та байдужість.

Продовження таблиці 2.1.

5.	<p>Зазначте, як саме дитина проявляє негативні емоції у колективі під час заняття?</p> <p>А. Негативні емоції проявляються у дії (бійка)</p> <p>Б. Негативні емоції проявляються у словесних образах</p> <p>В. Негативні емоції проявляються за допомоги жестів.</p> <p>Г. Негативні емоції проявляються за допомоги міміки.</p>
6.	<p>Оберіть основні причини, що викликають агресивну поведінку у дітей із вадами слуху?</p> <p>А. Конфлікти у сім'ї</p> <p>Б. Негативне ставлення батьків до дитини.</p> <p>В. Непорозуміння педагогічного працівника із батьками та дитиною.</p> <p>Г. Несприятливі умови в родині.</p> <p>Д. Байдужість та критика дітей зі сторони батьків.</p> <p>Е. Приниження гідності дитини.</p> <p>Є. Захисна реакції дитини.</p>
7.	<p>Зазначте, як часто звертаються до вас батьки за консультаціями із приводу контролювання негативних емоційних проявів у дитини ?</p>
8.	<p>Зазначте, який чином ви проводите вивчення особливостей проявів емоційної сфери у дитини ?</p> <p>А. Спілкуюся із дитиною.</p> <p>Б. Читаю відповідну інформацію.</p> <p>В. Проводжу індивідуальні бесіди.</p> <p>Г. Спілкуюся з батьками та дитиною.</p> <p>Д. Спостерігаю за дитиною.</p>
9.	<p>Вкажіть, які методи ви використовуєте, щоб врегулювати емоційний стан дитини?</p> <p>А. Налаштовує на самостійну діяльність.</p> <p>Б. Залучаю дитину до ігрової діяльності (праці) з однолітками.</p> <p>В. Відволікаю та залучаю до активних форм роботи.</p>
10.	<p>Як ви вважаєте, чи потрібна попередня підготовка педагогу стосовно роботи із дітьми у врегулюванні емоційних проявів?</p>
11.	<p>Які заходи слід взяти, для ефективного формування емоційної сфери у дитини?</p>

Продовження таблиці 2.1.

	<p>А. Батькам приділяти більше уваги дитині.</p> <p>Б. Надавати більше можливостей для роботи професійних педагогів із дітьми, що мають порушення слуху.</p> <p>В. Вивчати та впроваджувати нові методи та засоби навчання.</p> <p>Г. Хороша методичні база.</p> <p>Д. Свобода дій.</p>
--	---

Джерела [11, 22, 24, 34]

У таблиці нами представлена анкета для встановлення готовності педагогічних працівників до роботи із дітьми, що мають порушення слуху. За результатами дослідження можна встановити:

1. рівень обізнаності педагогів стосовно специфіки формування емоційної сфери дітей із сенсорною депривацією;
2. дослідити основні причини прояву негативних станів та агресії у дитини із вадами слуху;
3. дослідити особливості подолання негативних емоційних проявів, за допомоги різних методів та засобів навчання.

Також складена нами анкета дозволяє визначити на якому рівні знаходиться теоретико-методична підготовка педагогів (визначити, яких основних помилок допускаються педагоги та які заходи сприяють ефективному їх подоланню) [40, с. 161].

Отже, інклюзивна освіта для дітей із порушенням слуху відкриває додаткові можливості у порівнянні із існуючою традиційною системою спеціальної освіти, які полягають у мовленнєвому та загальному розвитку, а також ефективній соціалізації. Інклюзивна освіта створює сприятливі умови, за яких дитина із вадою слуху не є ізольованою від однолітків, вони стають більш допитливими та з'являється прагнення домінування в групі, що в результаті сприяє підвищенню рівня загальноосвітньої підготовки та розвитку психоемоційної сфери.

2.3. Сучасні методи та засоби психоемоційного розвитку дітей з порушенням слуху

Методи та прийоми навчання в інклюзивній освіті направлені на звернення до дитячої емоційності та життєвого досвіду дитини, що в свою чергу забезпечує емоційну включеність дітей у різні види діяльності.

У роботі із дітьми із порушенням слуху важливе місце посідають методи емоційного впливу на особистість, серед яких [35, с. 66]:

1. Метод емоційно-сенсорного впливу, який будується на механізмі короткочасних реакцій. Даний метод рекомендовано використовувати на початку навчально-виховного процесу, так як він сприяє актуалізації емоційних проявів у процесі взаємодії дітей із педагогом.

2. Метод контрастного зіставлення, даний метод ґрунтується на пробудженні протилежних емоцій (радість-смуток), внаслідок чого формується емоційно-ціннісне ставлення до пізнавальних об'єктів, соціальних явищ та способів дій.

3. Метод спонукання до висловлення співпереживання, даний метод направлений на пробудження естетичних та моральних емоцій особистості дитини. Переважно рекомендовано його використовувати із середнього дошкільного віку.

4. Метод емоційно-образного впливу на емоційний стан дитини. Даний метод направлений на спонукання у дітей проявляти певні емоційні переживання у образному втіленні. Рекомендовано використовувати його у старшому дошкільному віці.

Зазначені нами методи дозволяють дослідити різнопланові прояви особистості, які розгортаються на основі взаєморозуміння, гуманних проявів учасників виховно-освітнього процесу. Зазначимо, що методи реалізуються через комплекс засобів та прийомів. Прийоми допомагають педагогу налагодити ефективну взаємодію із дитиною. Прийом на відміну від методу є менш регламентованим ні по їх послідовності, ні по їх поєднанні [32, с. 201].

Для розвитку психоемоційної, пізнавальної та мотиваційної сфери у дитини із вадами слуху необхідно використовувати психолого-педагогічні методи, які спрямованні на стимулювання пізнавальної та емоційної сфери: бесіди, спостереження, пізнавальні та дидактичні ігри, вивчення дитячих робіт, створення ситуації новизни навчального матеріалу, стимулювання обов'язку та відповідальності. Детально розглянемо методи психолого-педагогічного напрямку, які сприятимуть психоемоційному розвитку дитини. Дані занесемо до таблиці 2.2. «Методи психоемоційного розвитку дитини із вадами слуху»

Таблиця 2.2.

Методи психоемоційного розвитку дитини із вадами слуху

Методи	Сутність та загальна характеристика
Метод спостереження	Відповідає за накопичення, систематизацію та аналіз фактів, які характеризують особливості діяльності сфер дитини та описують ефективність оволодіння навчальним матеріалом різних блоків корекційної програми.
Метод бесіди	Переважно використовується у роботі із батьками дитини для збору інформації щодо особливостей пізнавальної, психоемоційної та мотиваційної діяльності дитини.
Метод пізнавальних та дидактичних ігор	Забезпечує створення емоційної обстановки для засвоєння нових знань, а також створення сприятливого настрою. Гра знімає втому та викликає інтерес до вивчення нового матеріалу.
Метод опори на життєвий досвід дитини	Поза межами навчального закладу діти вивчають різні факти, процеси, події та явища, які вони використовують під час навчального процесу.

Продовження таблиці 2.2.

Метод вивчення дитячих робіт	Малюнки, аплікації та фігурки дозволяють виявити рівень сформованості пізнавальної, психоемоційної та мотиваційної діяльності у дитини.
Метод створення новизни навчального процесу	На кожному корекційному занятті спеціалісти прагнуть ввести новинки, якими збагатять емоційно-вольову та пізнавальну сферу дитини.
Метод стимулювання обов'язку та відповідальності	Спеціалісти таким чином здійснюють заохочення дитини до сумлінного виконання поставлених завдань, в наслідок чого формуються певні емоційні прояви.

Джерела [28, 30]

У таблиці нами представленні основні психолого-педагогічні методи розвитку психоемоційної, пізнавальної та мотиваційної сфери у дітей із вадами слуху в сучасних інклюзивних закладах освіти. Встановлено, що методи навчання складають основу створення та реалізації корекційної програми. Поряд з цим розглянемо найоптимальніші прийоми, які рекомендовано використовувати у навчально-виховному процесу під час формування емоційної сфери із дітьми, що мають порушення слухового аналізатора. Серед таких прийомів варто виділити (див. табл. 2.3.)

Таблиця 2.3.

«Прийоми у розвитку емоційної сфери дітей із сенсорною депривацією»

Прийоми	Сутність	Основні інструменти
Приєм створення емоційно-насиченого фону	Даний прийом націлений на створення позитивної мотивації та настрою на майбутню діяльність. Активний підтримці пізнавального інтересу до різних видів діяльності дитини. Приєм націлений на досягнення яскравого результату – є одним із найуживаніших прийомів	Використовується спеціально підібраний музичний супровід (вокальні та інструментальні твори як вітчизняних так і зарубіжних композиторів).

Продовження таблиці 2.3.

	формування емоційного стану дитини.	Використовуються візуальні засоби (світлові ефекти). Використовується фольклор (скоромовки, лічилки).
Прийом ігрової драматизації	Даний прийом дозволяє вирішувати багато проблемних ситуацій опосередковано, тобто від іменні персонажа. Дитина в грі ніби вбирає на себе всі якості героя, тим самим формуються ціннісні сторони життя та культура дитини. Гра спонукає дитину аналізувати, робити висновки, узагальнювати та оцінювати свій власний досвід. Даний прийом допомагає дитині подолати невпевненість, боязкість, страх та забезпечує умови для засвоєння нового матеріалу.	Використовують епізоди з казок, рольові ігри із ілюстраціями, імпровізовані ігри взяті із життя.

Джерела [21, 25]

У таблиці нами охарактеризовано основні прийоми у формуванні емоційної сфери дітей із сенсорною депривацією. Встановлено, що прийоми потрібно творчо поєднувати між собою, що складе основу для реалізації необхідних методів емоційно-опосередкованого впливу. Застосування того чи іншого прийому варто обдумати та врахувати вікові особливості кожної дитини. Особливо важливо для здійснення корекційної роботи – емоційний та яскравий початок.

Тобто початок будь-якої корекційної роботи повинен обов'язково знайомити дітей із новими явищами, способами дій дитини, що визиватиме у дітей позитивні емоційні реакції. Якщо у дитини

ослаблений інтерес до нового пізнавального матеріалу, рекомендовано використовувати прийом емоційно-насиченого фону. Емоційний вплив на дитину значно сильно підвищується, коли педагоги використовують прийом ігрової драматизації, ситуації успіху та змагальні ситуації [19, с. 38].

Отже, ми можемо зробити висновок, що емоційна сфера у дітей із вадами слуху здійснюється на основі використання певних методів та прийомів навчання, що в свою чергу забезпечує засвоєння змісту через переживання, емоційне пробудження до соціального середовища, а також емоційного прийняття загалом.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ІЗ ВАДАМИ СЛУХОВОЇ ФУНКЦІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

3.1. Методичні рекомендації щодо складання корекційної програми із покращення психоемоційного розвитку дитини із порушенням слуху

Одним із найважливіших напрямків роботи із дітьми, що мають порушення слуху є надання комплексу реабілітаційних послуг шляхом проведення корекційних занять, які передбаченні інклюзивним закладом освіти. Корекційна програма направлена на: (а) розвиток слухового сприйняття; (б) розвиток зорового, тактильного та слухового сприйняття; (в) формування вимови та ритміки; (г) розвиток психоемоційної сфери.

Основною метою впровадження корекційної програми у навчально-виховний процес інклюзивного закладу освіти є формування у дітей із вадами слуху комунікативної діяльності (становлення та розвиток міжособистісних взаємодій) та формування психоемоційної сфери дитини, що в кінцевому результаті сприятиме всебічному розвитку дитини та поряд з цим створить сприятливі умови для соціальної адаптації.

Серед основних завдань, які ставляться перед корекційною програмою варто виділити [4, с. 121]:

1. Розвиток особистості дитини із сенсорною депривацією (емоційно-вольова, пізнавальна та мовленнєва сфери) та формування навичок спілкування дитини за допомогою жестів, міміки чи усної мови.
2. Удосконалення практичних навичок спілкування за рахунок слухового та зорового аналізатора, тобто використання всіх збережених аналізаторів.

3. Обов'язкове подолання всіх вторинних ускладнень пізнавальної та емоційно-вольової діяльності.
4. Поповнення словникового запасу та жестів одиниць мови.
5. Посилення слухового компоненту в умовах вібраційного сприйняття мови.

Ефективність впровадження корекційної програми залежить від багатьох чинників. Рекомендовано на початку кожного навчального року спеціалістами визначати рівень психологічного розвитку дітей та їх загальний стан здоров'я. Потім на основі отриманих даних розподілити дітей до різних диференційованих груп (у відповідності до рівня розвитку пізнавальних процесів та індивідуальних психофізіологічних особливостей дітей). Обов'язково повинні бути заняття із фізичної культури та розвитку слухового сприймання [2, с. 376].

Зміст корекційної програми розробляється із врахуванням рівня розвитку слухового аналізатора, а також мети та основних напрямків роботи із дитиною, що реалізується через індивідуальну або групову форму навчання. Нижче нами представленні основні форми організації корекційних занять із дітьми, що мають порушення слуху, дані занесено до таблиці: «Форми організації корекційних занять із дітьми, що мають порушення слуху»

Таблиця 3.1.

Форми організації корекційних занять із дітьми, що мають порушення слуху

Форми організації	Основні напрямки роботи	Основні завдання, які реалізуються
Індивідуальні заняття	Розвиток слухового сприйняття та формування правильної звуковимови у дитини	1. Розвиток слухового сприйняття за використання залишку слуху. 2. Автоматизація та диференціація артикуляції звуків мови за використання залишку слуху. 3. Нормалізація інтонації та ритму мовлення, тембру голосу.

Продовження таблиці 3.1.

		4.Навчання користуватися слуховими апаратами. 5.Розвиток залишкового слуху у дитини, з метою розпізнавання як власної мови так і мови оточуючих.
Групові заняття	Розвиток слухового сприймання та формування у дитини вимови.	1.Розвиток на основі залишкового слуху слухо-зорової основи для сприймання мови оточуючих людей. 2.Збагачення уявлень дитини про звуки навколишнього середовища.

Джерела [7]

У таблиці 2.1. нами охарактеризовані основні форми організації корекційних занять із дітьми, що мають порушення слуху. Встановлено, що для ведення групових та індивідуальних занять потрібно обов'язково створювати умови, які сприятимуть ефективному розвитку пізнавальної, емоційно-вольової та мовленнєвої сфери. Реалізація програми корекції здійснюється рядом групи спеціалістів, а саме: вчителі дефектологи (сурдопедагог, логопед), психологи, вчитель-реабілітолог, в комплексній роботі вони здатні дослідити та сформувані у дитини із вадами слуху всі аспекти її розвитку.

Корекційна програма складається індивідуально під кожен дитину, спеціалістами підбирається форма навчання та графік навчання. Тривалість корекційно заняття повинно становити приблизно 35-40 хвилин за використання групової форми навчання, та 20-25 хвилин за використання індивідуальної форми навчання. Ефективність реалізації розробленої корекційної програми на пряму залежить від якісного та кількісного складу корекційної групи, рекомендовано наповняти групи не більше 6 осіб, та не менше двох причому діти повинні бути згуртовані за однорідністю порушень та за схожим пізнавальним та емоційно-вольовим розвитком. Таким чином корекційні заняття будуть ефективними та сприяти розвитку усіх сфер особистості дитини із вадами слуху (мовлення, психоемоційна сфера, особистість дитини та пізнавальна сфера).

Структура корекційного заняття повинна обов'язково містити у собі три етапи: вступний, основний та заключний [14, с. 106].

1. Вступна частина корекційного заняття повинна бути присвячена дослідженню рівня комунікативної та фізичної готовності дитини до навчання. Вступна частина відповідає за створення позитивної мотивації, активізації уваги, пам'яті та мислення дитини, налаштовує на позитивний перебіг заняття. За часом вступна частина повинна тривати не більше 5 хвилин.

2. Основний етап корекційного заняття повинен складати приблизно 20-5 хвилин, дитині повідомляється тема та реалізується мотиваційний аспект заняття. Рекомендовано в даній частині заняття використовувати методи стимулювання мотивації: використання проблемних ситуацій, використання дослідницьких завдань, формування незвичайного початку заняття, використання дидактичних та ділових ігор. Обов'язковим елементом основної частини корекційного заняття є фізкультхвилинка (гімнастика – пальчикова, зорова, дихальна).

3. Заключна частина корекційного заняття направлена на формування позитивної мотивації до вивчення наступного навчального матеріалу, обов'язковим елементом заключної частини заняття є елемент рефлексії, який відповідає за приведення організму дитини у спокійний стан. Час заключної частини заняття становить 5 хв.

Ефективність впровадження корекційної програми на пряму залежить від (а) правильності складання етапів роботи та (б) правильності підібраних вправ, (в) в умінні правильно використовувати методи та прийоми у процесі формування пізнавальної та емоційно-вольової сфери дитини, (г) правильне використання засобів навчання, за допомогою яких здійснюється корекція порушень у психоемоційній сфері особистості дитини [36, с. 159].

У процесі корекційної роботи над психоемоційною сферою дитини обов'язково потрібно враховувати замкненість, образливість,

некомунікабельність, вразливість та схильність дитини до псевдонегативізму. Корекційні заняття із формування психоемоційного розвитку дитини повинні бути направлені на активізацію уваги та залучення дитини до колективної роботи класу, розвитку активного словника.

Корекційні заняття які спрямовані на розвиток емоційної сфери дітей із вадами слуху повинні обов'язково містити у собі наступні інформативні блоки навчальної інформації [23, с. 189]:

1. Блок розширення уявлень про навколишнє середовище.
2. Блок щодо пізнавальної діяльності дитини.
3. Блок щодо формування позитивного ставлення до навчального закладу та навчальної діяльності дитини.
4. Блок формування позитивної мотивації.
5. Блок формування та корегування емоційної та вольової сфери дитини.

При формуванні психоемоційної сфери у дітей із вадами слуху рекомендовано використовувати метод ігрової діяльності, що робить заняття більш цікавішими та ефективнішими в плані засвоєння навчального матеріалу.

Корекційна програма із розвитку психоемоційної сфери у дитини із вадами слуху спрямована на доведення до її свідомості проблем та формування у неї прагнень до оволодіння навиків контролю за своїм емоційний станом. Поряд з цим корекційні заняття повинні сприяти вихованню соціальних інтересів та здатності дітей проявляти співчуття, моделювати ситуації, за яких дитина переживає позитивні емоції, через те що вона змогла допомогти (підтримати) когось. Тобто корекційні заняття загалом повинні бути направлені на розвиток самосвідомості, навичок правильної поведінки та навичок виведення негативної енергії соціально-прийнятним шляхом [5, с. 11].

Отже, корекційні заняття із дітьми, що мають порушення слуху повинні носити системний та комплексний характер, що в кінцевому результаті дозволить виправити порушення у розвитку дитини та сприятиме її успішній соціалізації в суспільстві. Ефективність корекційної роботи із дітьми, що мають порушення слуху залежатиме від правильної моделі організації корекційної програми для кожної дитини із порушенням слуху в інклюзивних навчальних закладах.

Розроблені корекційні програми допоможуть педагогу сформувати у дитини: навички спілкування, мовленнєву сферу, емоційно-вольову сферу, психічні функції, позитивну мотивацію до навчальної діяльності, мотиваційну сферу у дітей із порушенням слуху. Корекційна програма повинна бути: насиченою, інформативною та структурною, що враховує вікові та індивідуальні особливості дитини із вадами слуху.

3.2. Корекційні прийоми при роботі із дітьми з порушенням слуху: поради педагогом та батькам

Корекційні педагоги у своїй роботі повинні обов'язково використовувати корекційні прийоми, які розроблені на основі методичних рекомендацій [13, с. 10]:

1. Робоче місце дитини повинно розташовуватися таким чином, щоб дитина побачила обличчя вчителя.
2. Корекційний педагог повинен говорити чітко, при цьому враховуючи режими «голосно», «тихо». Тобто інколи достатньо буде понизити висоту голосу, якщо дитина втратила здатність до сприймання високих частот.
3. Розпочинати викладання навчального матеріалу потрібно лише після привернення уваги. Прикладом може слугувати: якщо дитина не до кінця втратила слух то можна назвати своє ім'я, якщо дитина зовсім не чує – то можна покласти свою руку на плече, поплескати (заборонено це робити різко). Під час розмови із дитиною не закривайте своє обличчя,

щоб дитина мала доступ до вашої міміки та жестів, руху вашого артикуляційного апарату. Заборонено говорити голосно та кричати. Якщо дитина просить повторити, то перефразуйте своє речення.

4. Переконайтеся, що дитина вас розуміє, обов'язково запитайте її про це. Якщо ви не розумієте що дитина намагається вас сказати попросіть її повторити або записати.

5. Обов'язково потрібно сформувані умови для спілкування із дитиною (тобто у великих та багатолюдних приміщеннях спілкування буде не ефективним, бо дитина не почує вас).

6. Не рекомендовано змінювати тему розмови швидко без будь-якого попередження. Рекомендовано користуватися перехідними фразами, наприклад: «Добре, а тепер нам потрібно обговорити наступну тему...».

7. У спілкуванні безпосередньо звертайтеся до дитини із вадами слуху, не потрібно звертатися до людини, яка супроводжує дитину.

8. Дитина яка вміє читати з губ здатна запам'ятати із 10 слів близько трьох слів. Тобто потрібно говорити повільно та чітко виокремлювати фрази (речення). Проте не потрібно надто чітко вимовляти слова, бо це призведе до змін у артикуляційному апараті та створить додаткові труднощі.

9. Корекційним педагогам потрібно обов'язково використовувати міміку свого обличчя, рухи та жести.

10. Не потрібно занадто перевантажувати дитину на уроках української мови (наприклад: заставляти дитину робити граматичний розбір за членами речень, пошуку готових словоформ або морфем). Краще спонукати дитину до удосконалення звуко-буквеного складу слів, словосполучень, коротких текстів, речень що сприятиме процесам коригуванню та закріплення навичок граматично-правильного мовлення.

11. Разом із дитиною промовляйте слова після правильного їх прочитання, так як багаторазове їх повторення сприятиме їх запам'ятовуванню.

12. Діти, які мають значні труднощі у написання слів не потребують виправлення, а потребують аналізу складу слова та запису слова у правильній формі.

13. Вивчаючи звуковий склад слова потрібно користуватися звукопідсилюючою апаратурою.

14. Проводячи диктант дитині потрібно заздалегідь ознайомитися зі складними структурами слів та їх граматичним оформленням.

15. Дитина із вадами слуху повинна якомога більше читати текстів. Рекомендовано використовувати книги, які призначені для дітей із порушенням слухової функції.

16. Корекційні заняття повинні бути націлені на розвиток мовлення у дітей із вадами слуху.

Використання зазначених нами корекційних прийомів дозволить значно підвищити ефективність навчально-виховного процесу дітей з вадами слуху в умовах інклюзивної освіти. Основним завданням, яке стоїть перед корекційними педагогами – зменшити ймовірність розвитку вторинних відхилень. Відсутність корекційної роботи для дітей із вадами слуху негативно відзначиться на загальному всебічному розвитку дитини та її соціалізації. Корекційні педагоги в межах інклюзивного закладу освіти повинні допомогти дитині сформувати свою особистість, а також пізнавальну, психоемоційну та мотиваційну сферу [22, с. 80].

При здійсненні корекційно-розвиткової роботи із дітьми, що мають вади слуху обов'язково потрібно дотримуватися зазначених нами корекційних прийомів, а також ряду розроблених порад, щодо роботи із дітьми заявленої категорії.

Нижче представлені поради щодо роботи із дітьми із вадами слуху, дані занесемо до таблиці «Поради корекційному педагогу для роботи з дітьми із вадами слуху».

Таблиця 3.2.

Поради корекційному педагогу для роботи з дітьми із вадами слуху

<i>Основні поради у роботі з дітьми із вадами слуху</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Корекційна робота із дитиною повинна обов'язково здійснюватися на основі комплексного психолого-педагогічного аналізу розвитку дитини; 2. Корекційний педагог повинен уміти перевіряти та справляти слуховий апарат дитини. 3. Заборонено налаштовувати процес корекційного заняття на почуттях жалю та уникаючи гіперопіки над дитиною. 4. Перед початком корекційного заняття налаштувати дитину на робочий лад, для цього рекомендовано використовувати мовні розминки. 5. Діти із порушенням слуху досить часто погано розуміють значення слів, словосполучень та фраз, тому треба уточнювати чи зрозуміла дитина поставлене завдання. 6. Обов'язково потрібно користуватися демонстраційними матеріалами, які значно доповняють та насичують навчальний матеріал. 7. Слухову інформацію дітям обов'язково потрібно підкріплювати зоровим сприйняттям, серед яких: схеми, картки та таблиці. 8. Заборонено вести спілкування із дитиною стоячи у неї за спиною, або напроти яскравого світла, тому що дитина не матиме доступу до вашої міміки, жестів. 9. Сприяйте мовленнєвій діяльності дитини, не перебивайте коли вона висловлює свою думку. Намагайтеся, щоб дитина висловлювала свою думку правильно, помилки потрібно виправляти. 10. Корекційний педагог повинен володіти альтернативною системою спілкування (жестова мова). 11. Обов'язково слід проводити фізкультхвилинки та гімнастику (пальчикова). 12. Корекційний педагог повинен знати: яке вухо краще чує; на якій відстані від вуха дитина нормально сприймає його мову вчителя.

Джерела [24, 27, 31, 36]

У таблиці 3.2. нами приведені основні рекомендації щодо роботи із дітьми, що мають порушення слуху. Встановлено, що формування

мовлення, пізнавальної та психоемоційної сфери у дітей з вадами слуху – є одним з найважливіших завдань у їх навчально-виховному процесі. Здебільшого діти із вадами слуху використовують під час корекційних занять жестову та усну мову, при чому вони їх вдало поєднують між собою. Ефективність здійснення корекційної роботи із дітьми заявленої категорії залежатиме від знань, умінь та бажань корекційного педагога допомогти дитині, а також від правильності побудови корекційної програми для дитини із вадами слуху на базі сучасних інклюзивних закладів освіти [28, с. 24].

ВИСНОВКИ

1. Здійснено аналіз літератури щодо поняття та психолого-педагогічної характеристики дітей із порушенням слуху. Встановлено, що у відповідності до основної класифікаційної діти із порушенням слуху поділяють на три великі групи: глухі, туговухі та пізнооглухі діти. Психолого-педагогічна характеристика ґрунтується на врахуванні індивідуальних особливостей розвитку дитини, у відповідності до якої виділяють ступінь її глухості, та забезпечується розвиток: правильної звуковимови, дрібної моторики, мовленнєвої та комунікативної діяльності дитини. Саме психолого-педагогічна характеристика складає основу корекційно-розвиткових робіт з дітьми із вадами слуху.

2. Розглянуто особливості розвитку особистості та емоційно-вольової сфери дитини із вадами слуху. Встановлено, що у дітей із вадами слуху виникають значні труднощі у розумінні емоцій інших людей, їх почуттів, а також утруднюється розуміння емоційних станів, тобто виникають великі труднощі у формуванні морально-етичних уявлень та понять. Розвиток емоційно-вольової сфери на пряму залежить від корекційної роботи, яка обов'язково повинна поєднувати у собі як оздоровчі так і корекційні заняття сурдопедагога з розвитку слуху та мовлення.

3. Досліджено рівень емоційного розвитку у дітей із порушенням слуху. Встановлено, що сприятливо на розвиток психоемоційної сфери глухих дітей впливають процеси розвитку уваги та пам'яті за допомогою яких вони здатні виражати свої емоції, використовувати міміку, рухи та елементи жестової мови. Досліджуючи рівень розвитку емоційної сфери обов'язково потрібно звернути увагу на виконання завдань: проявляти належну увагу до сенсорного дефекту дитини; будувати позитивні взаємовідносини між усіма членами родини; формування адекватного ставлення до дефекту дитини; вчасно виявляти у дитини супроводжуючі розлади та здійснювати корекцію та лікування.

4. Обґрунтовано результати дослідження психоемоційного розвитку глухих та слабочуючих дітей. Встановлено, що глухі та слабочуючі діти мають дві основні проблеми щодо розвитку психоемоційної сфери, а саме її розвиток залежить: від наявності порушень у батьків; від соціальних умов в яких проживає дитина; від можливості розуміти емоційні стани інших людей. Розроблено анкетування для корекційних педагогів, на основі якої можна визначити яких основних помилок допускаються педагоги та які заходи сприяють ефективному їх подоланню.

5. Розглянуто сучасні методи та прийоми психоемоційного розвитку дітей з порушенням слуху. Встановлено, що формування психоемоційної сфери у дітей із вадами слуху здійснюється на основі використання певних методів та прийомів навчання, що в свою чергу забезпечує засвоєння змісту через переживання, емоційне пробудження до соціального середовища, а також емоційного прийняття загалом.

6. Ознайомлено із методичними рекомендаціями щодо складання корекційної програми із покращення психоемоційного розвитку дитини із порушенням слуху. Встановлено, що ефективність корекційної роботи із дітьми, що мають порушення слуху залежатиме від правильної моделі організації корекційної програми для кожної дитини із порушенням слуху в інклюзивних навчальних закладах. Корекційні програми допомагають педагогу сформувати у дитини: навички спілкування, мовленнєву сферу, емоційно-вольову сферу, психічні функції, позитивну мотивацію до навчальної діяльності, мотиваційну сферу у дітей із порушенням слуху.

7. Підібрано корекційні прийоми при роботі із дітьми з порушенням слуху: поради педагогом та батькам. Встановлено, що дотримання чітко визначених корекційних підходів дозволить підвищити ефективність навчання дітей з порушенням слуху в умовах інклюзивної освіти.

Ефективність здійснення корекційної роботи із дітьми заявленої категорії залежатиме від знань, умінь та бажань корекційного педагога допомогти дитині, а також від правильності побудови корекційної програми для дитини із вадами слуху на базі сучасних інклюзивних закладів освіти

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ашиток Н. І. Формування мовлення дітей дошкільного віку з особливими потребами в контексті гуманістичної парадигми. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. № 37. С. 20-28.
2. Байкіна Н. Мовне забезпечення корекційного процесу на навчально-тренувальних заняттях із глухими підлітками. Індив. методики адаптивної фізичної культури для осіб із сенс. порушеннями: навч. посібник. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. С. 303–425.
3. Бех, І. Д. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Початкова школа*. 2018. № 1. С. 5-10.
4. Беленька, Г. В. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: монографія. Київ. 2009. 134 с.
5. Бойко, А. М. Суб'єкт-суб'єктні відносини – теоретико-методичні основи підготовки й діяльності вчителя. Гуманізація навчально-виховного процесу. Слов'янськ. 2012. Ч.1. С. 3–17.
6. Бондар В. І. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти. *Дефектологія*, 2003. № 3. С. 25-27.
7. Борин, Г. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку. *Початкова освіта*. 2015. № 1. С. 9–12.
8. Борин, Г. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль. 2009.
9. Борщевська Л.В. Дитина з порушеннями слуху: поради батькам: навчально-методичний посібник. К.: Інститут спеціальної педагогіки, 2011. 222 с.
10. Вавіна Л. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка. К.: Центр цифрового друку, 2004. 152 с.

11. Войтенко В. Методичні рекомендації щодо організації навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Кіровоград: КЗ «КОШППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 86 с.
12. Дерев'янку, С. П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. *Соціальна психологія*. 2008. № 1. С. 96-104.
13. Григоренко В. Л., Пахомова Л.В., Шевченко Н.О. Розвиток інклюзивного підходу до організації роботи закладів дошкільної та середньої освіти у контексті освітніх інновацій у підготовці педагогічних кадрів. *Педагогічні науки*. Полтава, 2019. № 73. С. 3–10.
14. Заплотинська Н. Передумови формування компетентності дітей з особливими потребами. *Соціальна робота в Україні*. 2004. №2. С.102-105.
15. Зарицька, В. В. Розвиток емоційного інтелекту в контексті компетентнісно спрямованої освіти. Компетентнісно спрямована освіта: перший досвід, порівняльні підходи, перспективи: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 квітня 2011 р.). Київ: Ін-т сучасн. підр., 2011. 92 с.
16. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. К.: Видавнича група АТОПОЛ, 2011. 270 с.
17. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
18. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук. - метод. посіб. К.: Наук. Світ, 2010. 196 с.
19. Колупаєва А. А. Організаційно-педагогічні умови інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір. *Дефектологія*, 2003. № 4. С. 36-39.
20. Литвинова В. В. Умови опанування цenzовою освітою дітьми з порушеннями слуху. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб. НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. К., 2012. № 3. С. 85-88.

21. Малафійк І. В. Дидактика: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 398 с.
22. Матвеева М. П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: Навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл.. Кам'янець-Поділ., 2005. 164 с.
23. Матвеева М. П. Основи корекційної педагогіки: навчальний посібник / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський державний університет, 2010. 264 с.
24. Михаленкова И. А. и др. Практикум по коррекции психического развития детей с нарушениями слуха. СПб.: Каро, 2006. 216 с.
25. Назарова Л. П. Методика развития слухового восприятия у детей с нарушением слуха. М.: Коррекционная педагогика, 2001. 287 с.
26. Подоляк Л. Д. Основи вікової психології. К.: Главник, 2006. 112 с.
27. Речицкая Е. Г., Сошина Е. А. Развитие творческого воображения младших школьников в условиях нормального и нарушенного слуха: Учебное пособие для студентов педагогических вузов по специальности 031600 – «Сурдопедагогика». Москва: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2002. 126 с.
28. Родименко І. Сучасна модель супроводу дітей з особливими потребами. *Дефектологія*. 2003. №3. С. 20-24.
29. Розанова Т. В. Психологія глухих дітей. М.: Просвещение, 2001. 119 с.
30. Сабельникова С. И. Развитие инклюзивного образования. *Справочник руководителя образовательного учреждения*. 2009. № 1. С.42-54.
31. Савицька Г. Інтеграція – перспективна форма навчання дітей з особливими потребами. *Дефектологія*. 2003. №3. С. 48-49.

32. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. Частина I. 238 с.
33. Синяк В. А. Особливості психічного розвитку глухої дитини. М.: Просвещение, 2001. 161с.
34. Специальная психология: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / под ред. В. И. Лубовского. М.: Академия, 2005. 464 с.
35. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. А. Й. Капської. К., 2000. 372 с.
36. Федюк Т. Д. Психологічні особливості соціалізації дітей з вадами слуху. *Збірник наукових праць РДГУ*. 2014. №3. С. 158-160.
37. Федоренко О. Інклюзивне навчання: оцінювання учнів з особливими освітніми потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2018. № 2 (86). С. 76–86.
38. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посібник. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Академвидав, 2007. 560 с.
39. Черкасова Е. М. Виховання мовного слуху у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. *Дошкільне виховання*. 2006. № 11. С. 22-26.
40. Шипицина Л. М. Ребенок с нарушенным слухом в семье и обществе. СПб.: Речь, 2009. 203 с.